

Дунаєва Лариса Миколаївна

Внутрішньополітична ситуація під час російсько-української війни: нові тенденції та виклики

УДК 323:355.01(470+571:477)
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-6.2>

Дунаєва Лариса Миколаївна
доктор політичних наук, професор,
декан факультету психології
та соціальної роботи
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська, 2, Одеса,
Україна ORCID: 0000-0003-0978-5417

Війна Росії в Україні спричинила фундаментальні зрушення у внутрішній політиці України. Враховуючи зростання ймовірності російського вторгнення зі сходу наприкінці січня і в лютому, українське суспільство, як ніколи з моменту проголошення незалежності в 1991 році, демонструвало прагнення до внутрішньополітичної єдності. До початку цієї останньої фази війни, що розпочалася у 2022 році, основні внутрішньополітичні процеси України були пов'язані із антикорупційними заходами та боротьбою з олігархами, національними реформами в судовій системі, системі охорони здоров'я, протидії пандемії COVID-19 та війною на Донбасі. Поза цими важливими питаннями, Президент України Володимир Зеленський намагався відновити свою національну популярність після того, як його партія «Слуга народу» зазнала невдачі на місцевих виборах 2020 року.

Вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року ознаменувало драматичну ескалацію восьмирічного конфлікту між країнами та історичний поворотний момент для європейської безпеки. Сьогодні багато аналітиків з питань оборони і зовнішньої політики вважають цю війну головною стратегічною помилкою російського президента В.Путіна, яка поставила під загрозу його багаторічне правління.

Багато спостерігачів бачать мало перспектив для дипломатичного врегулювання найближчим часом і натомість визнають потенціал для небезпечної ескалації, яка може включати застосування Росією ядерної зброї. Війна прискорила прагнення України приєднатися до західних політичних блоків, включаючи Європейський Союз (ЄС) та Організацію Північноатлантичного договору (НАТО). Також в українській внутрішній політиці відбулось багато змін, які спричиняють виникненню ще більшої кількості питань, ніж є на них відповіді.

В статті ми робимо спробу проаналізувати нові виклики, які постають перед українським політикумом та електоратом. З'ясовано настрої українців, роль громадянського суспільства, нові тенденції, що виникли між партіями та політиками першого рівня під час війни, і як це може вплинути на ситуацію.

Ключові слова: російсько-українська війна, Президент України, політична партія, влада, громадянське суспільство, війна, електорат, вибори.

Вступ. З початку російської агресії Україна залишається консолідованою навколо політичних та військових цілей відновлення своєї територіальної цілісності та юридично визнаних кордонів 1991 року. Всі інші розбіжності та внутрішні дискурси, які мали місце до війни, відійшли на другий план. Але в Україні, демократичній державі з активним громадянським суспільством, відроджуються внутрішні дебати навколо питань безпеки, економіки та здоров'я демократії. Побоювання, висловлені в лютому, що Україна може припинити своє існування як незалежна держава, відступили. Українська демократія вистійть. Проте, в той час як увага світу зі зрозумілих причин була зосереджена на перебігу війни, менше уваги приділялося впливу війни на українську політику та демократичний розвиток. Вже сьогодні варто звертати увагу на внутрішню ситуацію та думати про економічну стратегію розвитку, безпеку, соціальні проблеми, реконструкцію українських міст і сіл в майбутньому та ін.

Мета та завдання: дати оцінку внутрішньополітичної ситуації в Україні під час російсько-української війни та спробувати спрогнозувати подальший перебіг подій.

Методи дослідження. Під час роботи над статтею використовувались системний, структурно-функціональний методи та метод порівняння, які сприяли аналізу внутрішньополітичного становища на період військової агресії.

Результати. Протягом майже трьох десятиліть своєї незалежності Україна намагалася виробити об'єднуючу ідею для національної консолідації, сприяти формуванню національної ідентичності, подоланню етнічних, релігійних і мовних розбіжностей свого гетерогенного суспільства та визначенню свого геополітичного курсу. Хоча анексія Росією Криму та неоголошена війна в Донецькій і Луганській областях пробудили у 2014 році у багатьох українців почуття патріотизму та цілеспрямованості, значна частина населення продовжувала сподіватися на нормалізацію відносин з Москвою. Прихильники цієї точки зору були зосереджені в південно-східних регіонах країни, де місцеві економіки і ланцюги поставок були глибоко інтегровані з Росією як спадщина радянського правління, і де Росія користувалася значним соціальним і культурним впливом.

Однак з початком «спеціальної військової операції» в лютому 2022 року надії на мирне

співіснування з Росією зникли. В зв'язку з цим, переважна більшість українців по всій країні, навіть на історично більш дружньому до Росії сході, тепер бачать Росію як агресора. Ці настрої підтверджуються останніми соціологічними опитуваннями, які виявили, що лише 8% респондентів позитивно ставляться до громадян Росії, порівняно з 47% у 2018 році [8]. Українці добре знають про високий ступінь підтримки вторгнення всередині Росії і дедалі частіше вважають, що відповідальність за війну несуть пересічні росіяни. Звірства, скоєні проти українських цивільних осіб, такі як масове вбивство в Бучі або руйнування Маріуполя, лише посилюють негативне ставлення громадян України до свого сусіда.

Війна спровокувала переосмислення спільної історії країн, коли все більше українців визнають роль Росії в Україні як колоніальної держави, а не братнього народу. Ідеологічний розрив між українцями та росіянами, яких президент РФ В. Путін сумнозвісно охарактеризував як «один народ», поглибився, і громадяни Росії та України мають принципово несумісні погляди на своє минуле, сьогодення та майбутнє.

У цьому контексті проросійська політична орієнтація стала застарілою і токсичною, а регіональний поділ, який десятиліттями нависав над українською політикою, почав зникати. В опитуванні Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) та Національного демократичного інституту в Україні, проведеному у вересні 2022 року, 92 відсотка респондентів по всій країні підтримали вступ України до Європейського Союзу. На сході України понад 89% респондентів висловилися за вступ до ЄС, що підкреслює національний консенсус щодо політико-економічного курсу на Захід [4]. Гострі культурні питання, які колись лежали в основі опозиційних кампаній на сході України, такі як мовна політика та вшанування суперечливих історичних постатей після Революції Гідності та після 24 лютого 2022 року, втратили свій резонанс, оскільки Україна бореться за своє майбутнє. Вже 23 червня 2022 року Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС [8] та у вересні 2022 року Україна подала заявку на вступ до НАТО [9].

Якщо з зовнішньополітичним курсом українці визначились, то на рахунок внутрішньої політики багато питань лишаються відкритими. Кімберлі Сент-Джуліан-Варнон, науковий співробітник Університету Пенсільванії, аналізуючи ситуацію, підкреслює, що антикорупційні заходи мали вирішальне значення для політичного та економічного успіху України після Євромайдану. Західні партнери України вимагали від уряду викоринити корупцію, і Президент України В. Зеленський, здавалося, здійснював спроби робити щось в цьому напрямку. У грудні 2021 року його адміністрація не змогла призначити головного антикорупційного

прокурора через тиск з боку різних груп громадянського суспільства, які побоювалися, що той, кого оберуть буде служити В. Зеленському, а не здійснювати переслідування корупціонерів.

У цьому ключі колишній Президент України П. Порошенко повернувся в Україну і отримав звинувачення в державній зраді, висунутими проти нього адміністрацією В. Зеленського, яка звинуватила П.Порошенка в тому, що він продавав вугілля проросійським сепаратистам в окупованому Донбасі під час його президентства (2015-2019 роки). Однак, повномасштабна війна змінила пріоритети влади та саму ситуацію із колишнім президентом.

Навіть після судових слухань в Києві, після 24 лютого П.Порошенко знову став провідною політичною фігурою. Його знімали для інтерв'ю в бойовому спорядженні, оскільки він взяв до рук зброю. Він став провідним українським голосом у західних ЗМІ про вплив російського військового вторгнення та руйнувань, які воно спричинило в Києві. Він використовує своє п'ятирічне протистояння з В. Путіним під час його президентства, щоб стверджувати, що Україна ніколи не повинна довіряти російським пропозиціям щодо переговорів.

Популярність і лідерство П.Порошенка під час війни роблять його найбільшим конкурентом для переобрання В.Зеленського у 2024 році, але прогнозувати виборчий сезон 2024 року є передчасним [7].

Варто зазначити, що напередодні повномасштабного російського вторгнення в Україну лідери парламентських фракцій Верховної ради України домовились про припинення міжпартійної боротьби на час, коли потрібно об'єднуватись проти ворога.

Кімберлі Сент-Джуліан-Варнон також зазначає, що з іншого боку, лідер опозиційної партії та олігарх В. Медведчук різко змінив свою позицію. У 2020 році його «Опозиційна платформа – За життя» була більш популярною, ніж партія Президента України В.Зеленського. Однак його тісні зв'язки з В.Путіним та його проросійська позиція коштували йому дорого. У травні 2021 році В.Медведчук був заарештований і поміщений під домашній арешт за звинуваченням у державній зраді, а пізніше його активи були заморожені. Три проросійські телеканали, які підтримували його партію, також були закриті. В. Медведчук втік з-під домашнього арешту після початку повномасштабної війни, але був знову заарештований 12 квітня 2022 року Службою безпеки України [7].

Тим часом, уряд вжив заходів для захисту від російських маніпуляцій, наклавши обмеження на політичні рухи, які пов'язані з Москвою або підтримують її позицію щодо війни. На початку повномасштабної війни Рада національної безпеки і оборони України призупинила діяльність кількох політичних структур, пов'язаних з Росією,

а український парламент ухвалив аналогічний захід, який 14 травня підписав Президент України В. Зеленський, щодо заборони політичних партій, які виправдовують або заперечують збройну агресію Росії проти України [3].

Особливої уваги заслуговує партія «Опозиційна платформа – За життя» (ОПЗЖ), яка набрала друге місце за кількістю голосів (13%) на парламентських виборах в Україні 2019 року і була провідним голосом проти євроатлантичної інтеграції [2]. Політики, пов'язані з партією, були включені до західних санкційних списків за їхні ймовірні зв'язки з російськими спецслужбами. Репутація партії також була дискредитована тим фактом, що більшість її представників у парламенті втекли з України за кілька днів до вторгнення, що дозволяє припустити, що ці члени партії могли бути попереджені про напад, а також готовністю кількох місцевих та регіональних членів партії співпрацювати з російськими окупаційними силами на півдні та сході України. Ще однією ілюстрацією ступеня відчуження ОПЗЖ є випадки відомого колишнього народного депутата І. Киви, який перейшов на бік Росії і публічно закликав В.Путіна застосувати зброю масового знищення проти України, та співзасновника партії В. Медведчука, який був запропонований Росії в рамках вдалого обміну полоненими після того, як був захоплений українськими спецслужбами після втечі з-під домашнього арешту за звинуваченнями у державній зраді. Хоча частина ОПЗЖ провела ребрендинг як парламентська група, наголошуючи на повазі до людського життя, миру та незалежності України, намагаючись зберегти свої місця в законодавчому органі, вона навряд чи отримає підтримку з мирною платформою, враховуючи, що переважна більшість українців вважає, що вони переможуть у війні проти Росії, і лише деякі готові піти на поступки заради припинення військових дій.

Хоча мотивація заборони політичних партій, пов'язаних з Росією, зрозуміла як захист від п'ятої колони, вона викликає занепокоєння щодо належної правової процедури та верховенства права і може створити труднощі для України в майбутньому. Деякі юристи стверджують, що заборона порушує Конституцію України і може бути оскаржена в європейських судах на підставі порушення фундаментальних політичних свобод або скасована власним Конституційним судом України, який у минулому виносив суперечливі рішення на користь ОПЗЖ. Прихильники закону зазначають, що заборона є тимчасовим заходом і може вимагати внесення поправок для дотримання демократичних стандартів. Однак, якщо він залишиться в силі, заборона може стати першим кроком у викоріненні інших форм російського зловмисного впливу та «м'якої сили» в Україні шляхом законодавчого врегулювання, а також стане основою для майбутніх дискусій щодо люстрації.

З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну почали з'являтися соціальні проекти, громадські об'єднання, які під час виборів після війни, можуть перерости в політичні проекти. Вже зараз кожен політик старається заручитись підтримкою волонтерських організацій або організовує їх своїми силами. А вже перед наступною кампанією електорат запитає: «Де ти був і що робив під час війни?».

Головною темою під час наступних президентських, парламентських виборів і, навіть, місцевих буде тема відновлення України. Питання відбудови інфраструктури та відновлення економіки будуть у всіх передвиборчих програмах кандидатів. Основним наративом, який, скоріш за все, використовуватимуть політики всіх рівнів, буде образ Перемоги України. Кожен з кандидатів обов'язково буде вести свою риторичку так, наче без його вкладу перемоги точно не відбулося б.

Під час війни активізувався ветеранський рух, громадянське суспільство в цілому. Все вказує на те, що в післявоєнній атмосфері діяльність людини під час окупації відіграє важливу роль у визначенні її доброчесності як кандидата на державну посаду. Зважаючи на те, що суспільна довіра до військових та підрозділів територіальної оборони перебуває на рекордно високому рівні, військові лідери та військовослужбовці мають сильні позиції для виходу на політичну арену. Існуючі політичні партії та олігархи можуть спробувати кооптувати видатних захисників України у своїх цілях, але ті, хто проявив себе під час війни та дотримується своїх принципів на майбутніх виборах, матимуть значний політичний капітал та шанс витіснити представників старої влади.

У цьому контексті ветеранський рух в Україні, ймовірно, стане більш відкритою та організованою політичною силою в найближчі роки. Хоча з 2014 року ветеранські організації здебільшого утримувалися від об'єднання зі сформованими політичними партіями, в останні роки вони зайнялися вузьким колом питань, які іноді становлять прямий виклик для Офісу Президента України В. Зеленського. В умовах, що склалися після вторгнення, ветеранські організації могли б відіграти ключову роль у визначенні кандидатів на посади та мобілізації низової підтримки. Як мінімум, швидкий загальнонаціональний приплив добровольців, які приєднуються до збройних сил та підрозділів територіальної оборони, зробить ветеранів критично важливим виборчим блоком на майбутніх виборах і підштовхне їхні питання до мейнстріму. Розширення членської бази ветеранської спільноти має створити більш дифузну групову ідентичність, що може допомогти захистити її від кооптації ультраправими рухами – тенденція, що з'явилася ще до вторгнення.

Громадянське суспільство України, яке мобілізувало величезні ресурси на підтримку оборони

України та задоволення гуманітарних потреб підтверджує свою здатність активної участі у переформатуванні наступного державного та соціального життя. Попередні дані опитувань показують, що майже третина всіх українців зголосилися допомагати співгромадянам або сприяти обороні країни. Як і ветеранська спільнота, ця група громадян матиме значний вплив на українську політику та допомагатиме формувати порядок денний як всередині, так і поза межами уряду, як це було після Революції Гідності. Громадянське суспільство, безумовно, відіграватиме певну роль у контролі за витрачанням міжнародних коштів, призначених для відновлення економіки України. Після війни є велика вірогідність появи партій військових та волонтерів.

Рейтинг Президента В.Зеленського у 2021 році був в рази меншим, ніж під час його переконливої перемоги на виборах у 2019 році. Однак з моменту початку вторгнення Президент України показав себе ефективним і надихаючим лідером воєнного часу. Щоденні звернення В.Зеленського до українців та міжнародної спільноти принесли похвалу і підтримку в усьому світі. Під час війни В.Зеленський має 91% підтримки в суспільстві [1]. Дивлячись на такий рівень підтримки, виборці очікують, що В.Зеленський буде балотуватись на другий строк президенства. Хоча сам Президент точно не відповідає на це питання журналістів, а зазначає, що спочатку потрібно виграти війну.

Висновки. Внутрішня політика в Україні неминуче трансформується в результаті війни, і на неї чекає багато викликів. Головний з них полягає в тому, що українському суспільству доведеться вирішувати складне питання про те, як узгодити роль, яку певні політичні діячі відігравали в роки, що передували вторгненню, з тими ролями, які вони взяли на себе в наступні місяці. Це стосується не лише колишніх проросійських політиків і регіональних лідерів, але й українських олігархів. Вона також має забезпечити, щоб патріотичний запал, який дозволив Україні протистояти російському вторгненню, не метастазував у токсичну нетерпимість і не спричинив неліберальних кроків, які можуть зашкодити країні в довгостроковій перспективі.

Водночас, вперше з 2015-16 років, коли реформи, запроваджені після Революції Гідності, почали втрачати темпи, для України з'явилася можливість реалізувати свій потенціал як демократичної держави з сильними інституціями та економікою, гідною іноземних інвестицій.

У міру того, як російський наступ сповільнюється, західні партнери України починають замислюватися над тим, як допомогти країні відновитися і відбудуватися. Цей процес створює можливість підтримати позитивні трансформації, що відбуваються в Україні, та убезпечити від кроків назад.

Тим часом, держави та інституції, які надають фінансову допомогу для відновлення України, повинні сприяти створенню сильних антикорупційних механізмів для залучення додаткових інвестицій та зміцнення верховенства права. Політики на Заході можуть відстежувати ознаки того, що олігархи та корумповані чиновники позиціонують себе як такі, що прагнуть повернути собі державні інституції та фонди, говорити в один голос про неприпустимість повернення до певних «старих звичок» та допомагати розвивати спроможність відповідальних суб'єктів забезпечити достойне майбутнє, на яке заслуговує Україна.

Україна має величезну можливість зміцнити свою демократію після війни. Але й рівень викликів зростає. Деякі вчені озвучують різні думки з приводу можливих пасток, особливо інституційних. Багато хто захоче реанімувати звичні та згубні політичні практики, щодо створення «нових» політичних партій і т. д. Хто б з політиків не прийшов до влади після перемоги, громадянське суспільство буде вимагати і потребувати відбудови та відновлення країни. Суспільству необхідно розуміти не просто окремі кроки, а цілу стратегію по відновленню.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Більше 90% українців вірять в перемогу та схвалюють дії ЗСУ і Зеленського – опитування. *Chas. News*. 2022. URL: <https://chas.news/news/bilshe-90-ukraintiv-viryat-v-peremogu-ta-shvaluyut-dii-zsu-i-zelenskogo-opituvannya>
2. Вибори до Верховної Ради України 2019. Результати підрахунку голосів. *Українська Правда*. 2019. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/07/21/7221526/>
3. Зеленський підписав закон про заборону проросійських партій. *Радіо Свобода*. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zakon-zaborona-prorosiykykh-partiy/31849707.html>
4. Приголомшливі відсотки: українці хочуть вступити у НАТО і Євросоюз. *Вечірній Київ*. 2022. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/71877/>
5. Якими українці бачать відносини України і Росії. Результати телефонного опитування, проведеного 6-20 липня 2022 року. *КМІС*. 2022. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=1127&page=1>
6. Kimberly St. Julian-Varnon Ukrainian Domestic Politics and Identity: How Has the War Changed Ukraine? The global order after Russia's invasion of Ukraine. 2022. URL: https://global.upenn.edu/sites/default/files/perry-world-house/st.-julian-varnon_ukrainethoughtpiece.pdf
7. Ukraine. European Council Council of the European Union. 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/ukraine/>
8. Ukraine applies for Nato membership after Russia annexes territory. *The Guardian*. 2022. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/30/ukraine-applies-for-nato-membership-after-russia-annexes-territory>

REFERENCES:

1. Bilshе 90% ukrainsiv viriat v peremohu ta skhvaliuiut dii ZSU i Zelenskoho – opytuvannia. (2022). *Chas.News*. URL: <https://chas.news/news/bilshе-90-ukrainsiv-viryat-v-peremogu-ta-shvalyuyut-dii-zsu-i-zelenskogo-opituvannia> [in Ukrainian].
2. Vybory do Verkhovnoi Rady Ukrainy 2019. Rezultaty pidrakhunku holosiv. *Ukrainska Pravda*. 2019. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/07/21/7221526/> [in Ukrainian].
3. Zelenskyi pidpysav zakon pro zaboronu prorosiyskykh partii. *Radio Svoboda*. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zakon-zaborona-prorosiyskykh-partiy/31849707.html> [in Ukrainian].
4. Pryholomshlyvi vidсотky: ukrainsi khochut vstupyty u NATO i Yevrosoiuz. *Vechirnyi Kyiv*. 2022. URL: <https://vechirnyi.kyiv.ua/news/71877/> [in Ukrainian].
5. Yakymy ukrainsi bachat vidnosyny Ukrainy i Rosii. (2022) Rezultaty telefonnoho opytuvannia, provedenoho 6–20 lypnia 2022 roku. KMIS. [in Ukrainian] URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=1127&page=1>
6. Kimberly St. Julian-Varnon. Ukrainian Domestic Politics and Identity: How Has the War Changed Ukraine? The global order after Russia’s invasion of Ukraine. 2022. URL: https://global.upenn.edu/sites/default/files/perry-world-house/st.-julian-varnon_ukrainethoughtpiece.pdf
7. Ukraine. European Council Council of the European Union. 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/ukraine/>
8. Ukraine applies for Nato membership after Russia annexes territory. *The Guardian*. 2022. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/30/ukraine-applies-for-nato-membership-after-russia-annexes-territory>

Internal political situation during the Russian-Ukrainian war: new trends and challenges

Dunaieva Larysa Mykolaivna

Doctor of Political Science, Professor,
Dean of the Faculty of Psychology
and Social Work
Odesa I. I. Mechnikov National University
Dvoryanska str., 2, Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0003-0978-5417

Russia’s war in Ukraine has caused fundamental shifts in Ukraine’s domestic politics. Given the growing likelihood of a Russian invasion from the east in late January and February, Ukrainian society has demonstrated a desire for internal political unity as never before since independence in 1991. Prior to the start of this latest phase of the war, which began in 2022, Ukraine’s main domestic political processes were related to anti-corruption measures and the fight against oligarchs, national reforms in the judiciary, healthcare system, countering the COVID-19 pandemic and the war in Donbas. Beyond these important issues, President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy has been trying to restore his national popularity after his Servant of the People party suffered a setback in the 2020 local elections. Russia’s invasion of Ukraine in February 2022 marked a dramatic escalation of the eight-year conflict between the countries and a historic turning point for European security. Today, many defence and foreign policy analysts consider the war to be Russian President Vladimir Putin’s major strategic blunder that has jeopardised his long-standing rule. Many observers see little prospect for a diplomatic settlement in the near term and instead recognize the potential for a dangerous escalation that could include Russia’s use of nuclear weapons. The war has accelerated Ukraine’s aspirations to join Western political blocs, including the European Union (EU) and the North Atlantic Treaty Organization (NATO). There have also been many changes in Ukraine’s domestic politics that raise even more questions than they answer. In this article we try to analyze the new challenges facing the Ukrainian politicians and the electorate. The moods of Ukrainians, the role of civil society, new trends that have emerged between parties and politicians of the first level during the war, and how this can affect the situation are clarified.

Key words: Russian-Ukrainian war, President of Ukraine, political party, government, civil society, war, electorate, elections.